

PREHISTORISCHE EXPERIMENTEN

VAN COMMANDOVOERING ONDERSTEUNING (CVOST) BIJ DE VERBINDINGSDIENST

🗨️ Luitenant-kolonel b.d. G. J. Huijsman

Fotografie beschikbaar gesteld door
Historische Collectie Verbindingsdienst

In het begin van het boek 'Anders en Beter' dat VOV-leden onlangs ontvingen, komt generaal van der Vlis aan het woord. Hij is op dat moment net benoemd tot Chef Defensiestaf in de rang van generaal. Later zal hij een gelijkkluidend betoog tijdens ons korpsdiner (destijds uitsluitend officieren) beëindigen met een voor sommige aanwezigen nogal onthutsende uitspraak: "Veel verbindelaren weten niet waarvoor ze werken". En, in een toelichting: "De Verbindingsdienst is er om staven te bedienen en niet andersom. De Verbindingsdienst moet gaan beseffen dat haar taak niet begint en eindigt bij het berichtenkantoor, maar dat zij meer ten dienste moet staan van de gebruikers, dat wil zeggen de stafofficieren die belast zijn met de commandovoering van de lopende operatie". Op de vraag vanuit het gehoor of deze nieuwe zienswijze niet van hogerhand zou kunnen worden opgelegd, reageert de generaal afwijzend. Hij verkeert niet in de positie om dat te doen, de Verbindingsdienst moet er zélf aan gaan werken. →

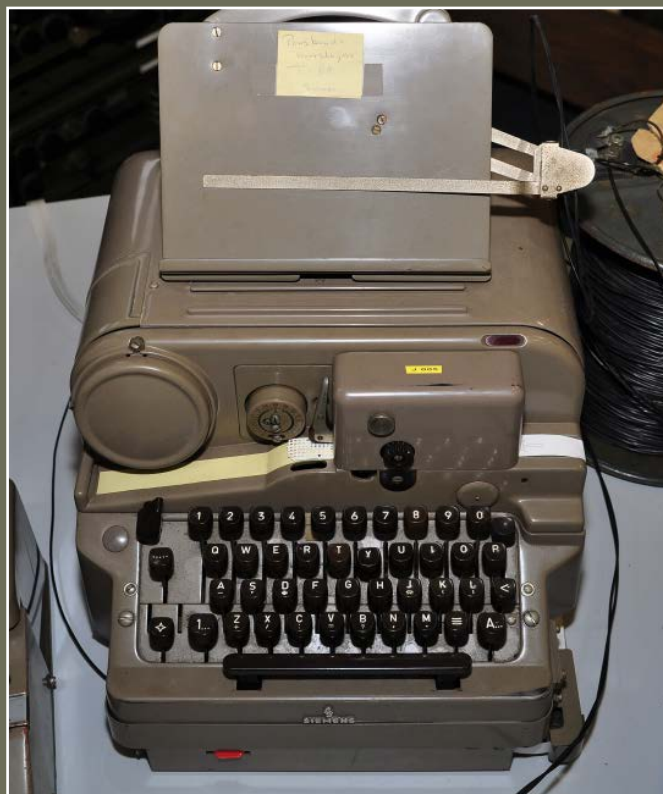
In dit artikel beschrijf ik twee experimenten op het gebied van Commandovoering Ondersteuning (CVOST) bij de Verbindingsdienst in lang vervlogen tijden. De experimenten staan los van elkaar, al waren het pogingen om op een innovatieve manier iets aan de CVOST bij te dragen, nog voordat er voldoende technische mogelijkheden waren. In de prehistorie van het informaticatijdperk als het ware.

De 'prehistorische' situatie

Als jong officier van de Verbindingsdienst begin ik in de jaren zestig als pelotonscommandant bij zogenaamde verbindingsbedieningseenheden. Bij oefeningen worden mijn collega's en ik ingezet als dienstdoend hoofd verbindingscentrum. Wij geven dan leiding aan centralisten, telexisten, berichtenklerken, ordonnansen, radio- en straalzenderbedienaars en lijnwerkers. Het zijn in die tijd vrijwel allen dienstplichtigen. Bij oefeningen wordt onderscheid gemaakt tussen groepsoefeningen waarbij geen staven betrokken zijn en oefeningen waarbij de staven (legerkorps, divisie, legerkorpsartillerie, brigades etc.) hun spel spelen en daarbij gebruikmaken van onze materiële en personele middelen. Bij groepsoefeningen worden de staven gesimuleerd.

Opvallend daarbij is dat de leiding van het straalzendersysteem (Syscon) doorgaans hogere prioriteit geeft aan interknooppuntverbindingen dan aan directe verbindingen tussen divisiestaf en brigades. Logistieke eenheden beschikken in die tijd geheel niet over communicatiemiddelen.

Meestal worden wij betrokken bij het verkennen van oefenlocaties, ook voor de staven. We hebben dan direct contact met de betrokken projectofficier en geven adviezen. Bij de oefening zelf worden wij geacht ons niet met leden van de staf te bemoeien. Elke stafsectie is in het bezit van een veldtelefoontoestel EE8 en een haspeltje met veldkabel WD1TT aangevuld met een lijnwerkerset. De secties moeten zelf zorgen voor een verbinding met een aansluitpunt, een zogenaamde J-box. In de praktijk helpen wij wel en laten wij onze lijnwerkers assisteren, onder meer met goede batterijen. Vanwege het beperkte aantal oefeningen komen de veldtelefoons namelijk dikwijls met lege batterijen te velde. Onze leiding stelt deze activiteiten niet op prijs; de staf moet zijn eigen boontjes doppen. De enige verbindelaren die wel voortdurend in direct contact staan met stafsecties, zijn de dienstplichtige centralisten. Zij hebben opdracht hun centrale zo operationeel mogelijk te houden. Daartoe luisteren zij af en toe op telefoonverbindingen in en stellen zij geregeld de overbodige vraag: "spreekt u nog?" Indien dit niet het geval is, kunnen zij het verbindingskoord voor een ander telefoongesprek gebruiken. Dat geeft wel eens aanleiding tot vervelende misverstanden en de centralisten worden vaak afgesnauwd. Eenmaal gelast de Chef-staf van 1Lk zelfs dat de dienstplichtigen moeten worden vervangen door beroepspersoneel.

De dienstdoende centralist van Consul Main (=centraleroepnaam St 1Lk) denkt dat hij in het ootje wordt genomen als hij de abonnee hoort zeggen "verbreek het gesprek van uitvoerder (=G3) maar, want ik ben de hoogste zonnestraal (=hoogste commandant)". Hij reageert daarop met de mededeling: "daar begin ik niet aan want ik ben de oudste ouwe stomp". Vervolgens escaleert de zaak, want de centralist blijft denken dat hij met een van zijn maten te doen heeft. Met als gevolg het ongebruikelijke ingrijpen van de Chef-staf. De situatie bij het Berichtenkantoor (BK) is ook merkwaardig. Naast het BK is een stafberichtenkantoor (SBB) gevestigd, bemand door een ervaren stafofficier die kan beoordelen voor welke stafsecties de binnenkomende berichten bestemd zijn. Het BK laat de binnenkomende berichten na aflevering aan het SBB aftekenen en is er daarmee van af. De Verbindingsdienst gedraagt zich als angsthaas en wil absoluut geen verantwoordelijkheid nemen.

DE EERSTE EXPERIMENTEN

Oefening TestKees Legerplaats Ossendrecht

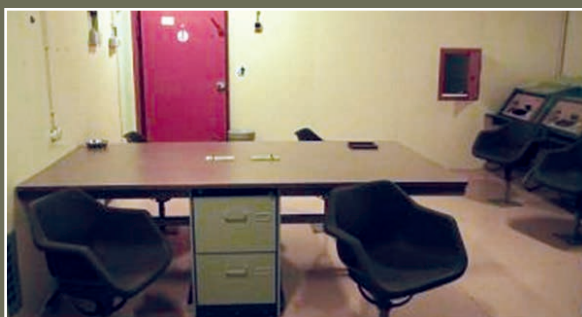
Bij de staf van 1Lk is in 1970 een officier gearriveerd die enkele jaren in de Verenigde Staten bij het TRADOC heeft gediend. De kolonel Clumpkens heeft daar kennism gemaakt met een geautomatiseerd berichtendistributiesysteem, dat onder meer gebruikmaakt van het systeem met Subject Indicator Codes (SIC) dat ook bij de NAVO is ingevoerd. Het gevolg is dat men bij 1LK gaat aandringen op snelle invoering van een dergelijk systeem. Bij de afdeling TE van de Generale Staf (tegenwoordig Landmachtstaf), waar ik bij het bureau plannen ben

toegevoegd aan de toenmalige majoor Ir Van der Laan (later brigade-generaal en na zijn functioneel leeftijdsontslag hoogleeraar militaire bedrijfskunde aan de KMA), wordt op dat moment hard gewerkt aan een van de eerste fases van ZODIAC, het automatiseren van het telexverkeer. Van der Laan pakt de zaak consciëntieus aan; hij ontwikkelt samen met ROAG vaandrig Ir. Wintermans een computerondersteund simulatiemodel van het Tape Relay Systeem. Wij worden er, gewapend met stopwatch, op uit gestuurd om de bestaande processen met behulp van het model op te meten. Een noodzakelijke validatie en verificatie van het model (uitdrukkelijke voorwaarden voor de betrouwbaarheid) vindt de Generale Staf niet nodig. “Het komt uit de computer, dus is het goed”, zo beslist men, dus we kunnen

gaan ‘automatiseren’. Ons werk sluit goed aan bij de nieuwe wensen van 1LK op het gebied van berichtendistributie. Zo komt het dat ons bureau wordt gevraagd om het legerkorpsidee zo snel mogelijk te testen. Nu had men bij de Directie Materieel (DMKL) nog hardware liggen van een mislukt project met de halfautomatische telexcentrale DS714. Met dit systeem kunnen binnenkomende telexberichten met schakelaars naar de geadresseerden worden gedirigeerd.

Het gebruik van kwetsbare telex tapes kan hierdoor worden vermeden. De hardware blijkt echter onbetrouwbaar en bovendien kan met het model van Van der Laan worden aangetoond dat het systeem een ernstige bottleneck in de verwachte berichten- →

Dit is een van de schaarse foto's van het interieur van een noodzetel. Het is vrijwel identiek aan de stafkamer van de RNZ onder het Ministerie van Financiën. De vloer was zwevend. Als je de ruimte betrad, zakte deze een halve meter omlaag. Velen werden er een beetje zeeziek van. De muur was behangen met een grote kaart van Noord-Europa achter plexiglas. Op de tafel 2 telefoons met zwengel. Achter de zichtbare deur het verbindingcentrum. Onzichtbaar (links) de ministerraadzaal. Na twee weken verblijf in de bunker had mijn huid de kleur van tl-verlichting aangenomen.

stromen zou vormen. Maar wellicht is het systeem nog bruikbaar voor een experiment. Bovendien zijn net nieuwe telextoestellen van Siemens gearriveerd ter vervanging van de verouderde Lorenz-apparaten.

Dan dient zich een goede gelegenheid aan voor een experiment. In de Legerplaats Ossendrecht wordt een stafoefening gehouden waaraan de staven van legerkorps, divisies, brigades en diverse ondersteunende eenheden deelnemen. Deze oefening TestKees vindt plaats in de grote gymnastiekzaal van de kazerne. Hoewel de staven van deze eenheden in werkelijkheid kilometers uit elkaar zitten, zijn ze in deze grote zaal elkaars directe buur.

Het idee, ontworpen door de toenmalige majoors Van Driel en Steemers van de afdeling plannen van de Generale Staf, is als volgt: De Verbindingsdienst richt een verbindingcentrum in met een BK, geheel volgens gebruikelijke patronen en werkwijzen. De oefenleiding richt een SBB in. Bij het experiment krijgen enkele geselecteerde stafsecties de beschikking over een telexapparaat waarop de voor hen bestemde berichten worden ontvangen. Deze telexen worden verbonden met de eerder genoemde halfautomatische telexcentrale, waar ervaren en deskundige stafofficieren de berichten naar de juiste stafsecties dirigeren. Deze stafofficieren zijn bovendien beschikbaar voor vragen en

zij beschikken over relevante informatie. Zoals verwacht, wint dit nieuwe systeem glansrijk van het bestaande en hebben de desbetreffende stafsecties de smaak te pakken en stellen zij allerlei 'ingewikkelde' vragen aan hun 'informatiesysteem'. Wat er uiteindelijk met de resultaten van TestKees is gedaan, is mij onbekend. Ik weet wel dat we er een naam voor hebben bedacht: ABDIS, Automatisch Berichten Distributie en Informatie Systeem. Het ABDIS is een experiment gebleven.

Oefening HILEX en WINTEX Den Haag

Naast mijn bemoeienissen met EOVS word ik in 1975 bij mijn plaatsing op de Defensiestaf in Den Haag ook belast met het richten en runnen van het verbindingcentrum van de Regerings Nood Zetel (RNZ). Deze RNZ is gevestigd in een voor die tijd geavanceerde atombunker, enkele etages diep onder het Ministerie van Financiën in Den Haag. De Koude Oorlog is zeer actueel en het gevaar van NBC-oorlogvoering is nog reëel. De RNZ is een crisisbeheersingscentrum ten behoeve van het kabinet. Het verbindingcentrum van de RNZ heeft beveiligde telexverbindingen met de Nederlandse vertegenwoordiging in het NAVO-hoofdkwartier, met SHAPE in Mons (ACE HIGH), CINCPAC (het in het Verenigd Koninkrijk gevestigd marinehoofdkwartier van de NAVO) en met de bevelhebbers van Landmacht, Luchtmacht en Marine. Naast de telexruimte is er in het verbinding-

dingscentrum een ruimte voor de administratieve afwikkeling van het berichtenverkeer. De staf heeft een ruimte met drie bureaus en elk twee stoelen. Daarnaast is er een grote ruimte met een lange tafel voor de ministerraad. Bij oefeningen is er uiteraard een oefenministerraad waar hoge ambtenaren van de deelnemende ministeries de rol van minister spelen. In de oefeningen worden de NAVO-landen geconfronteerd met incidenten waarop slagvaardig moet worden gereageerd. De oefenministerraad moet gebruikmaken van vaste procedures en ook de spelers bij de krijgsmacht delen hebben een actieve rol.

Voor mij is in 1975 alles nog nieuw; voorgangers zijn er niet geweest en ik ben een leek in het besluitvormingsproces. Het oefenscenario is als volgt: Door oplopende spanningen aan de oostgrens van de Bondsrepubliek besluit de NAVO Nederland te vragen alvast troepenversterkingen naar Duitsland te sturen.

Het besluit hierover heeft een politiek karakter en het kabinet moet beslissen. Mijn taak is het de berichtenstroom in de RNZ zo snel mogelijk te dirigeren. Geen administratieve rompslomp, dus geen BK en geen SBB. Met een truc met meervoudig telexpapier, een numerator en een datumstempel weet ik het voor elkaar te krijgen. Iedereen is tevreden.

“Een reusachtig idee, maar in 1975 zijn die computers er nog niet...”

Na afloop van de oefening doet zich de gelegenheid voor een van mijn ideeën aan de oefenleiding voor te leggen. Ik stel voor om de informatie die belangrijk is voor de besluitvorming en die zich bij de ministeries in meterslange ordners bevindt, gecomprimeerd op te slaan in een voor iedereen toegankelijke computer. Een reusachtig idee, maar in 1975 zijn die computers er nog niet... Bij navraag bij de firma Philips in Rijswijk blijkt er wel een bruikbare teletekstcomputer te bestaan waarop televisietoestellen kunnen worden aangesloten.

In het beperkte geheugen van deze computer kunnen essentiële reacties worden opgeslagen die via een toetsenbord op het televisiescherm zichtbaar kunnen worden gemaakt. In de ministerraadzaal wordt een aantal kleurentv's met toetsenborden op de vergadertafel geplaatst. Het programmeren kan beginnen! Ambtenaren van Buitenlandse Zaken gaan geestdriftig aan de slag, maar de collega's van Defensie zijn minder enthousiast.

Ze zijn niet gewend zelf te typen, maar de zachte druk van generaal-majoor Herwijer (Directeur Operatiën) en generaal Wijting (CDS) zelf, doet wonderen. Ik mag uiteindelijk in een hoekje een vergadering van de oefenministerraad bijwonen, toevallig met het kamerlid Wiegels als oefenminister-president, en merk dat iedereen blij is met dit wonder van techniek. Anno 2014 doet het mij nog steeds genoeg dat innovatief meedenken in de 'prehistorie van de Vbddd' een positieve bijdrage heeft geleverd aan de C2-ondersteuning van de staf in de RNZ.

Nabeschouwing

Het is voor de huidige generatie verbindingen nauwelijks voorstelbaar dat er een tijd was dat we ons op alle mogelijke manieren probeerden te onttrekken aan de verantwoordelijkheid om als wapen een actieve rol te spelen in de ondersteuning van commandovoering en besluitvorming. Gelukkig heeft vooral generaal Arie van der Vlis ons wakker geschud. Ik ben blij dat te hebben meegemaakt.